

Mobilność pracowników w UE – skutki migracji powrotnej

Streszczenie

Wprowadzenie

Rośnie zainteresowanie migracją powrotną pracowników mobilnych z państw członkowskich UE z Europy Środkowo-Wschodniej, ponieważ jedną z konsekwencji obecnego kryzysu gospodarczego i finansowego mogą być szybsze powroty tych pracowników z 15 starych państw członkowskich UE (UE15) do ich krajów ojczystych. W niniejszym badaniu analizuje się dotychczasową skalę tego zjawiska poprzez gromadzenie nowych dowodów empirycznych, analizując nie tylko istniejące dane statystyczne i literaturę, ale też przeprowadzając wywiady z osobami powracającymi, osobami odpowiedzialnymi za wyznaczanie kierunków polityki i z ekspertami do spraw migracji. Z uwagi na różne doświadczenia, zarówno pod względem odpływu pracowników, jak i migracji powrotnej, uwzględniono cztery państwa członkowskie z Europy Środkowo-Wschodniej: Węgry, Łotwę, Polskę i Rumunię. Studia przypadków dostarczyły obszernych danych jakościowych, dotyczących motywów, jakimi kierują się osoby powracające, jak również panujących w ich krajach ojczystych warunków, które zachęcają lub zniechęcają te osoby do migracji powrotnej. Materiały z wywiadów dały też nowy wgląd w skutki mobilności na rynku pracy dla osób powracających oraz w realizowaną politykę, mającą na celu zapewnienie osobom powracającym pomocy w reintegracji zawodowej.

Kontekst polityki

Swobodny przepływ osób to jeden z podstawowych czynników warunkujących inteligentny i trwały wzrost gospodarczy, co uwydatniono za sprawą strategii „Europa 2020” i jej przewodnich inicjatyw – „Programu na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” oraz „Mobilnej młodzieży”. Według tej drugiej inicjatywy „pomimo że wkład, jaki wnoszą migranci w zatrudnienie i wzrost gospodarczy, jest znaczący, potencjał związany z mobilnością wewnątrz UE... nie jest w pełni wykorzystany, ani tak ukierunkowany, aby zaspokoić potrzeby rynku pracy”. Po rozszerzeniu UE w latach 2004 i 2007 przepływ migracyjny z UE8+2 do UE15 znacznie wzrósł, co przyczyniło się do lepszej alokacji pracy w UE. Migracja

może jednak przynosić pewne negatywne skutki dla migrantów (jeżeli godzą się na pracę niskiej jakości, a ich kapitał ludzki nie jest wykorzystywany w dostatecznym stopniu) i krajów ojczystych (jeżeli tracą ludność aktywną zawodowo, zwłaszcza pracowników wysoko wykwalifikowanych).

Osoby odpowiedzialne za wyznaczanie kierunków polityki zarówno na poziomie UE, jak i krajowym, stoją w obliczu konieczności podjęcia działań w obszarze polityki, które pomogłyby rozwiązać problemy utrudniające migrantom z Europy Środkowo-Wschodniej oraz osobom powracającym pełne wykorzystanie ich kapitału ludzkiego i możliwości, jakie oferuje swobodny przepływ pracowników w UE. Sprostanie tym wymaganiom wymaga lepszego zrozumienia procesów, które obecnie zachodzą w obszarze migracji powrotnej.

Kluczowe ustalenia

- **Podczas kryzysu gospodarczego nie odnotowano zjawiska masowych powrotów.** Wielu migrantów wybrało natomiast strategię polegającą na przeczekaniu i obserwacji, zostając w państwach przyjmujących lub migrując dalej, do innych krajów przeznaczenia.
- **Wpływ kryzysu gospodarczego na migrację powrotną nieco się różnił w czterech wybranych państwach.** Do najbardziej widocznych skutków w Polsce i Rumunii zalicza się zamrożenie emigracji, wzrost stopy migracji powrotnej, co prawdopodobnie i tak nastąpiłoby w terminie późniejszym, jak również większą rotację (w przypadku, gdy migranci wielokrotnie wracają do państwa przyjmującego na krótkie okresy), a następnie kolejny wzrost emigracji. Globalne pogorszenie koniunktury doprowadziło na Łotwie do wzrostu emigracji i spadku migracji powrotnej, która nabrała tempa w latach 2006 i 2007, kiedy to odnotowano szybki wzrost gospodarczy i znaczne podwyżki wynagrodzeń w wielu sektorach. Odnotowany w tym samym

czasie wpływ na Węgry był niewielki, a to z uwagi na niski w porównaniu z trzema pozostałymi krajami poziom migracji zarobkowej z Węgier i migracji powrotnej.

- **Kryzys gospodarczy przede wszystkim przyspieszył planowane powroty.** Z uwagi na kryzys gospodarczy niektórzy emigranci zdecydowali się przyspieszyć planowany powrót ze względu na pogarszające się warunki ekonomiczne. Sytuacja gospodarcza była dopełnieniem osobistych lub rodzinnych powodów podejmowania decyzji o powrocie.
- **Większość osób powracających kierowało się powodami rodzinnymi lub udaną realizacją swoich celów emigracyjnych.** Powody rodzinne można podzielić na dwie kategorie: powrót do rodziny w ojczystym kraju lub powrót do kraju ojczystego ze względu na zatrudnienie partnera czy zmianę cyklu kształcenia dziecka. Do najważniejszych motywów należała też realizacja planów lub, wręcz przeciwnie, rozczarowanie migracyjną rzeczywistością.
- **Osoby powracające szukały w ojczystym kraju możliwości rozwoju zawodowego.** Pracownicy wykwalifikowani, ale nieposiadający wysokich kwalifikacji, doświadczający za granicą zjawiska „marnotrawstwa mózgow”, wracali do swoich ojczystych krajów również po to, aby podjąć pracę w swoim zawodzie. Z uwagi na przerwę w karierze zawodowej mogli jednak napotykać trudności w udanej reintegracji zawodowej. Sytuacja taka dotyczyła przede wszystkim osób młodych, które nie posiadały doświadczenia zawodowego odpowiadającego ich kwalifikacjom.
- **Uprzednią mobilność wysoko wykwalifikowanych osób powracających doceniano na rynkach pracy w krajach ojczystych, lecz sytuacja ta na ogół nie dotyczyła pracowników migrujących o niskich kwalifikacjach.** Pozycja osób powracających była lepsza, gdyby ich międzynarodowe doświadczenie zawodowe miało znaczenie dla pracodawcy. Sytuacja taka nie dotyczyła zazwyczaj miejsc pracy wymagających niskich kwalifikacji, w przypadku których pracownicy borykali się z problemami, chcąc wykorzystać swoje nowe umiejętności.
- **Cztery uwzględnione państwa z Europy Środkowo-Wschodniej wdrożyły rozmaite inicjatywy polityczne, ukierunkowane na osoby powracające i mające różny zakres.** Na Łotwie i w Polsce inicjatywy takie opracowano z uwagi na masowy odpływ osób i wynikające z niego niedobory na rynku pracy. W Rumunii wdrożono inicjatywy wskutek nacisków ze strony władz krajów przyjmujących, które domagały się

zarządzania przepływem emigrantów. Okazało się jednak, że czynniki polityczne były dla osób powracających bez znaczenia ze względu na ich ogólne sceptyczne nastawienie do tej polityki i ograniczone upowszechnienie inicjatyw politycznych wśród grup docelowych.

Wskazówki dotyczące polityki

Poniższe zalecenia dotyczące polityki zawierają propozycje działań, które pomogłyby rozwiązać problemy utrudniające migrantom z państw z Europy Środkowo-Wschodniej oraz osobom powracającym pełne wykorzystanie ich kapitału ludzkiego i możliwości, jakie oferuje swobodny przepływ pracowników w UE.

- **Pomoc osobom powracającym, które wykonywały za granicą pracę poniżej swoich kwalifikacji – środki zapobiegające „marnotrawstwu mózgow”** Wykwalifikowani pracownicy, którzy wykonywali pracę poniżej swoich kwalifikacji, po powrocie często borykają się z problemami reintegracji na krajowym rynku pracy. Ich potencjał ulega marnotrawieniu tak w krajach przyjmujących, jak i wysyłających. Należy zatem zwrócić szczególną uwagę na zjawisko obniżania kwalifikacji zarówno na poziomie państwa członkowskiego, jak i na poziomie UE.
- **Zacieśnienie współpracy w obszarze inicjatyw publicznych i prywatnych oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi, analiza koniecznego współdziałania** Z uwagi na odnotowane w danym regionie ograniczone zaufanie do polityków, wszelkie inicjatywy ukierunkowane na osoby powracające należy realizować z udziałem organizacji pozarządowych i sektora prywatnego, a nie wyłącznie organów rządowych.
- **Usprawnienie w obszarze gromadzenia danych dotyczących odpływu pracowników migrujących i migracji powrotnej w celu uzyskania lepszego wglądu w skalę mobilności** Państwa członkowskie UE powinny podjąć działania mające na celu poprawę statystyki publicznej dotyczącej odpływu pracowników i migracji powrotnej, być może poprzez stworzenie środków zachęcających pracowników migrujących do oficjalnego zadeklarowania ich emigracji. Jeśli chodzi konkretnie o migrację powrotną, przyjęcie wspólnej definicji „migracji powrotnej” w całej UE ułatwiłoby porównanie.

Więcej informacji

Sprawozdanie „Mobilność pracowników w UE: skutki migracji powrotnej” znajduje się na stronie:
<http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1243.htm>

W celu uzyskania szczegółowych informacji należy kontaktować się z panią Klara Fóti, menedżerką ds. badań,
klara.foti@eurofound.europa.eu